

Ίεραποστολή: Χριστιανική διαπολιτισμική μαρτυρία

Επιτρέψτε μου¹ νά ξεκινήσω με μία ιστορία, από προσωπική έμπειρία. Άλλά θά τήν άφηγηθῶ σέ δύο διαφορετικές έκδοχές. Έκδοχή πρώτη:

Δύο Ὁρθόδοξοι Ἑλληνες εκπαιδευτικοί φτάνουν σέ μιὰ ὑποσαχάρια άφρικανική χώρα. Ἄς μὴν ἀναφέρω σέ ποιὰ. Τά στελέχη τῆς ἐκεῖ Ἐκκλησίας τοὺς μεταφέρουν βαθιὰ στή χώρα, μέχρι ἓνα χωριό ὅπου ὑπάρχει Ὁρθόδοξη κοινότητα, ναὸς καὶ ἓνα μικρὸ θεολογικὸ σεμινάριο στὸ ὅποιο οἱ δύο Ἑλληνες θά διδάξουν.

Μόλις ἔφτασαν, ἡ καρδιά τους ζεστάθηκε. Δίπλα στὸν κεντρικὸ δρόμο τοῦ χωριοῦ ξεπροβάλλει (ἐπιβλητικὸς μάλιστα) ὁ Ὁρθόδοξος ναὸς. Ἄπο τὸν δρόμο, ἀντικρῦζει κανεὶς τὸ ἱερό τοῦ ναοῦ. Ξέρεις τί εἶναι νὰ ἀπέχεις χιλιάδες χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ σπίτι σου, κι ὅμως νὰ νιώθεις αἴφνης σάν στὸ σπίτι σου, βρῖσκοντας τὴν ἴδια ἐκκλησιὰ πὸν ξέρεις καὶ στὴ γειτονιά σου; Ἐπιπλέον, οἱ ντόπιοι ὑποδέχτηκαν με ἐνθουσιασμὸ τοὺς δύο Ἑλληνες πὸν ἔφτασαν γιὰ νὰ τοὺς διαφωτίσουν. Κανόνισαν μάλιστα νὰ μαγειρεύουν στοὺς δύο φιλοξενούμενούς τους ἑλληνικά φαγητὰ καὶ νὰ τοὺς τὰ πηγαίνουν στὸ δωμάτιο ὅπου θά ἔμεναν.

Οἱ μέρες κύλησαν, ἔγιναν μαθήματα, ἔγιναν λειτουργίες, ἔγιναν ἐπισκέψεις, καὶ βεβαίως μοιράστηκαν πλῆθος καραμέλες πὸν φώλιασαν στὰ χαμογελαστὰ στόματα τῶν Ἀφρικανῶν. Κάποια στιγμή, οἱ δύο Ἑλληνες ἐπέστρεψαν στὴν Ἀθήνα, καὶ οἱ Ἀφρικανοὶ στὴν καθημερινότητά τους. Τί εἶχαν οἱ δύο Ἑλληνες νὰ ἀφηγοῦνται; Ὁλη αὐτὴ τὴ ζεστασιά: Τὸ νὰ αἰσθάνεσαι σάν στὸ σπίτι σου, οἱ δὲ Ἀφρικανοὶ νὰ σὲ κοιτοῦν στὰ μάτια, νὰ σὲ ἀκοῦν... καὶ νὰ σιωποῦν!

Αὐτὴ ἡ έκδοχή εἶναι ἡ κρατοῦσα έκδοχή, τὴν ὁποία καὶ βλέπουμε συνήθως δημοσιευμένη στὰ ἱεραποστολικά περιοδικὰ μας.

Νὰ σᾶς πῶ τώρα τὴν ἄλλη έκδοχή:

Οἱ δύο Ἑλληνες εκπαιδευτικοὶ ἔφτασαν στὸ ἀφρικανικὸ χωριό, ὅπως

* Εἰσήγηση στὴν ἡμερίδα «Ὁρθοδοξία καὶ πολυπολιτισμικότητα» (συνδιοργανωμένη ἀπὸ τὸ Τμῆμα Θεολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Λευκωσίας καὶ τὴν Ἱ. Μητρόπολη Κηφισίας, Ἄμαρουσίου & Ὁρωποῦ) τὸ Σάββατο 30-3-2019, στὸ Συνεδριακὸ Κέντρο τοῦ Ἱ. ναοῦ Μεταμορφώσεως, Μεταμόρφωση Ἀττικῆς.

είπαμε παραπάνω. “Όταν όμως οι Άφρικανοί οικοδεσπότες τους πρότειναν να τους έτοιμάζουν ελληνικό φαγητό και να τους το πηγαίνουν στο δωμάτιό τους, αυτοί δεν το δέχτηκαν. Προτίμησαν να τρώνε στην κοινή τραπεζαρία, μαζί με τους σπουδαστές, το φαγητό που έτοιμαζόταν για τους ντόπιους. Πέρασε ή πρώτη μέρα με μαθήματα, πέρασε ή δεύτερη μέρα, πέρασε ή τρίτη... Οί Άφρικανοί άκουγαν· μα άρχισαν να κάνουν και κάτι άλλο. Άρχισαν να μιλοῦν.

– «Μουαλίμου [δάσκαλε], έτσι φτιάχνουν τις έκκλησίες στη χώρα σας;», ρώτησαν δείχνοντας τόν ναό τους. Άμχανία...

– «Ναί..., έτσι», τους είπα.

– «Και πρέπει τὸ ιερό να βλέπει πάντα πρὸς τὴν ἀνατολή;».

– «Συνηθίζεται [για τὸς ἑξῆς λόγους...], ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀπόλυτο».

– «Ξέρετε, ἐδῶ, στὸ χωριό μας, τὴν ἐκκλησία μας τὴν ἔφτιαξαν Ἕλληνες πὸν ἦρθαν ἀκριβῶς γιὰ νὰ μᾶς βοηθήσουν· και τὸς εὐγνωμονοῦμε γι’ αὐτό. Ὅπως εἶδατε, ἀπὸ τὸ δρόμο βλέπει κανεὶς τὸ ιερό – τὴν “πλάτη” τῆς ἐκκλησίας. Στὴ δική μας παράδοση, ὅμως, κάθε κτίριο ἔχει στραμμένη τὴν εἴσοδό του πρὸς τὸ δρόμο. Ἔτσι δείχνει ὅτι προσκαλεῖ και καλοδέχεται τὸς ἄλλους ἀνθρώπους. Ἐμεῖς ἐδῶ ὅμως ἔχουμε μία ἐκκλησία, πὸν εἶναι δουλειὰ τῆς νὰ προσκαλεῖ τὸν κόσμο· κι ὅμως μᾶς τὴν ἔφτιαξαν ἔτσι ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι λέει στὸν κόσμο, “μὴν ἔρθετε, δὲν σᾶς καλωσορίζουμε”!».

Οί συζητήσεις πολλαπλασιάστηκαν. Και ἔφερναν στὴν ἐπιφάνεια ἕναν ὀλόκληρο κόσμο, πλούσιο, ἀλλὰ ἀθέατο. Ἐναν κόσμο στὸν ὅποιον αἴφνης δόθηκε εὐκαιρία νὰ σπάσει τὴν κρούστα τῆς χαμογελαστῆς σιωπῆς. Ὅταν οί δύο Ἕλληνες ἐπέστρεψαν στὴν Ἀθήνα, εἶχαν νὰ διηγοῦνται ὄχι μόνο τί δίδαξαν, ἀλλὰ και πόσα διδάχτηκαν. Καθόσον, μπορεῖ νὰ βρεθεῖς σὲ ἄλλον τόπο, νὰ ζήσεις με κόσμο, κι ὅμως νὰ μὴν πάρεις εἶδηση τίποτα – ἂν τὸ στόμα τοῦ ἄλλου τὸ θεωρεῖς κατάλληλο μόνο γιὰ νὰ δέχεται καραμέλες.

Εἶναι προφανές ὅτι κυκλοφοροῦν διαφορετικὲς ἐννοήσεις τῆς ἱεραποστολῆς, και προφανῶς διαφορετικὲς θεολογίες. Εἶναι, λοιπόν, κρίσιμο τὸ ζήτημα ποιὰ κριτήρια ὀφείλουν νὰ διέπουν τὴν χριστιανική μαρτυρία στὴν πολιτισμική ποικιλία τοῦ κόσμου.

Ἐπενθυμίζω τὸ βασικό χριστιανικό ἀξίωμα:

“Ὅποτε ὁ Θεὸς μιλάει στὸν ἄνθρωπο, μιλάει τὴ γλώσσα τοῦ συνομιλητῆ του. Γλώσσα τῆς ἀποκάλυψης εἶναι ἡ γλώσσα τοῦ ἀποδέκτη τῆς. Συνεπῶς, οί ἐκφραστικὲς δυνατότητες τοῦ ἀνθρώπου και τῶν πολιτισμῶν του και δύνανται και καλοῦνται νὰ ἐκφράσουν τὶς ἀλήθειες πὸν ἀποκαλύπτει ὁ Θεός. Εἶναι ἡ ἀποστολή τοῦ ἀνθρώπου νὰ μεταφράζει τὴν ἀλήθεια στὶς ἀνθρώπινες πραγματικότητες. Αὐτὸ εἶναι θεμελιώδης Βιβλικὴ ραχοκοκαλιά, τὴν ὀποία (σὲ δογματικό ἐπίπεδο) ὑπερασπίστηκε ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης στὴν ἀντιδικία του με τὸν αἰρετικό Εὐνόμιο (ὁ Εὐνόμιος ἰσχυριζόταν ὅτι ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτει συγκεκριμένες λέξεις, ἐνῶ ὁ Γρηγόριος ἐπέμεινε ὅτι ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτει τὶς ἀλήθειες, τὰ νοήματα, και ὁ ἄνθρωπος ἐπινοεῖ τὶς λέξεις).

Κορυφαία εκδήλωση αὐτοῦ τοῦ ἀξιώματος εἶναι ἡ ἴδια ἡ σάρκωση τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτεται «μεταφράζοντας» τὸν ἑαυτό του στὰ δεδομένα τοῦ ἀνθρώπου καὶ στὶς πραγματικότητες τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ. Ἄν δὲν εἶχε γίνει ἔτσι, δὲν θὰ εἶχαμε σάρκωση. Θὰ εἶχαμε δοκητισμὸ.

Ἐδῶ ἀκολουθεῖ ἓνα ἐρώτημα:

Ὅταν κάποιος ἔχουν τὴν Ἀποκάλυψη ἤδη διατυπωμένη στὴ δική τους πολιτισμικὴ πραγματικότητα (ὅπως π.χ. συμβαίνει μὲ τὴν ἑλληνικὴ συνάφεια), πῶς ἄραγε θὰ δώσουν μαρτυρία σὲ ἀνθρώπους ἄλλων πολιτισμῶν; Εἶναι ἀδύνατο νὰ μιλήσει κανεὶς χωρὶς νὰ χρησιμοποιήσει τὶς πολιτισμικὲς κατηγορίες του. Καὶ ἄσαρκο Εὐαγγέλιο (δηλαδή μὴ-διατυπωμένο σὲ ἀνθρώπινη γλώσσα καὶ μὲ ἀνθρώπινες πολιτισμικὲς κατηγορίες) δὲν ὑπάρχει. Χρειάζεται, λοιπόν, ἄσκηση στὸ ἐξῆς: Στὸ νὰ δίνουμε μαρτυρία γιὰ τὴν Ἀλήθεια, ἔχοντας ξεκάθαρα πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι ἡ πολιτισμικὴ μας σάρκα διατυπώνει τὴν Ἀλήθεια, ἀλλὰ δὲν ἀποτελεῖ Ἀλήθεια ἡ ἴδια.

Μὲ ἄλλα λόγια: Χρειάζεται νὰ δίνουμε μαρτυρία μὲ τέτοιον τρόπο, ὥστε ἐκεῖ, στὴν διαφορετικὴ συνάφεια, νὰ μπορέσει πραγματοποιηθεῖ μιὰ νέα σάρκωση. «Βούλεται [...] αἰεὶ καὶ ἐν πᾶσιν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος καὶ Θεὸς τῆς αὐτοῦ ἐνσωματώσεως ἐνεργεῖσθαι τὸ μυστήριον», λέει ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς. «Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸς [...] θέλει νὰ πραγματοποιηθεῖ τὸ μυστήριον τῆς σαρκώσεώς του πάντα καὶ παντοῦ». Ἄν δὲν διακονήσουμε αὐτὴ τὴ σάρκωση, τότε ζητᾶμε ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς νὰ περιτριμθοῦν γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ γίνουν μέλη τῆς Ἐκκλησίας, προδίδουμε τὸν Θεὸ πού πάντα μιλάει τὴ γλώσσα τοῦ συνομιλητῆ του, καὶ ἀσκοῦμε πολιτισμικὸ ἱμπεριαλισμὸ. Κι ἂν ἡ ἱεραποστολὴ δὲν εἶναι σάρκωση, τότε, ὅσο κι ἂν ὑψώνει λάβαρα Ὁρθοδοξίας, καταντᾶ αἵρεση. Δοκητισμὸς.

Ἡ ἀδιάκοπη σάρκωση τοῦ Εὐαγγελίου ἀποτελεῖ τὴν ἱεραποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὅμως, ἡ ἀδιάκοπη σάρκωση δὲν ἀποτελεῖ μιὰ ἔκτακτη, ἐξωτικὴ δραστηριότητα! Ἀποτελεῖ καθαυτὸ τὸ εἶναι τῆς Ἐκκλησίας! Καὶ γι' αὐτὸ ἐπιμένω ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν «ἔχει» ἱεραποστολή, ἀλλὰ πάνω ἀπ' ὅλα εἶναι ἱεραποστολή. Καθαυτὸν ὁ λόγος ὑπαρξῆς τῆς εἶναι νὰ προσκαλεῖ καὶ νὰ μεταμορφώνει τὸν κόσμον σὲ σημεῖον τῆς Βασιλείας.

Ὅλα αὐτὰ δὲν σημαίνουν περίπατο. Σημαίνουν τὴν ἀντινομία ὅτι τὸ Εὐαγγέλιο θρῖσκεται μὲ τοὺς πολιτισμοὺς σὲ σχέση *πρόσληψης* καὶ σὲ σχέση *ἐντασης*, ταυτόχρονα. Δίχως τὸν πολιτισμὸ ὁ Χριστὸς ἀπο-σαρκώνεται, ἀλλὰ ἂν ὁποιοσδήποτε πολιτισμὸς ταυτιστεῖ μὲ τὴν ἀλήθεια, ὑποκαθιστᾶ τὸν Θεό. Εἶναι σημαντικὸ νὰ καταλάβουμε ὅτι γιὰ τὸν Χριστιανισμὸ ἡ *πολιτισμικὴ ταυτότητα* καὶ ἡ *θρησκευτικὴ ταυτότητα* δὲν εἶναι ἄρρηκτα δεμένες. Ἄρρηκτα δεμένες θεωρεῖ τὴν πολιτισμικὴ καὶ τὴ θρησκευτικὴ ταυτότητα ὁ παγανιστικὸς κόσμος, ὁ ὁποῖος ἀληθῆς θεωρεῖ τὸ ἰθαγενές. Ἡ λογικὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι ἀπολύτως τὸ ἀντίθετο. Κάθε ἀνθρώπος, κάθε πολιτισμοῦ, δύναται καὶ καλεῖται νὰ ἔρθει σὲ ρήξη μὲ τὴν πίστη τῶν πατέρων του, προκειμένου νὰ ἐγκλωπθεῖ μιάν ἀλήθεια, ἡ ὁποία ἔρχεται ἀπὸ ξένο τόπο. Θυμηθεῖτε τὸν ὕμνο «Τὸ φαιδρὸν τῆς ἀνα-

στάσεως κήρυγμα ἐκ τοῦ ἀγγέλου μαθοῦσαι αἱ τοῦ Κυρίου μαθήτριάι και τὴν προγονικὴν ἀπόφασιν ἀπορρίψασαι...».

Ἡ ἀκαλλιέργητη πεποίθησις ὅτι κάθε πολιτισμὸς εἶναι μία συμπαγὴς καὶ ἀναλλοίωτη οὐσία, ἀδυνατεῖ νὰ δεῖ ὅτι ὅλοι οἱ πολιτισμοὶ εἶναι σύνθετα γεγονότα, εὐρισκόμενα σὲ ἀδιάκοπη κίνηση καὶ σὲ ἀδιάκοπη ἀνταλλαγὴ μὲ ἄλλους. Ποτὲ κανένας πολιτισμὸς δὲν ὑπῆρξε ἀμιγῆς. Ἡ δὲ Ἐκκλησία δρᾷ διαπολιτισμικὰ καὶ εἶναι πολυπολιτισμικὴ, ὄχι μόνο ὑπὸ τὴν ἔννοια ὅτι ὑπάρχει σὲ διάφορα ἔθνη καὶ πολιτισμούς, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοια ὅτι ἡ ἴδια τῆς ἡ δομὴ εἶναι πολυπολιτισμικὴ, καὶ ὅτι ἡ ἴδια ταξιθετεῖ στὸν χρόνον συλλέγοντας πλοῦτον ἀπὸ κάθε συνάφεια, μεταμορφώνοντας τον καὶ κἀνοντάς τον κτῆμα ὅλων τῶν μελῶν τῆς. Τὸ ἐβραϊκὸ «ἀμὴν» συνυπάρχει μὲ τὸ ἑλληνικὸ «ὑπόστασις». Παρόμοια, ἀφρικανικὰ ἐκφραστικὰ μέσα θὰ μπορέσουν νὰ ἐμπνεύσουν ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἡ «ἐβραϊκότης» τῆς Ἐκκλησίας γίνεται κτῆμα τῶν Ἀφρικανῶν, ὄχι φυσικὰ ὑπὸ φυλετικὴ ἢ ἐθνικὴ ἔννοια, ἀλλὰ ὑπὸ τὴν ἔννοια ὅτι ἡ βιβλικὴ ἐσχατολογία θὰ μπολιάσει τὴν παραδοσιακὴ ἀφρικανικὴ σκέψη, ἢ ὁποῖα ἀπὸ μόνη τῆς δὲν ἐμπεριέχει τὴν ἔννοια τοῦ μέλλοντος. Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ σχέση Εὐαγγελίου καὶ πολιτισμῶν σχετίζεται μὲ τὶς σύγχρονες θεωρίες τῆς διαπολιτισμικότητος (trans-culturation), οἱ ὁποῖες βλέπουν τὶς πολιτισμικὰς συνάφειες ὡς γεγονότα, σὲ ἀνάδραση μεταξύ τους.

Στὴν ἐπιστήμη τῆς Ἱεραποστολικῆς ἢ σχετικῆς συζήτησις (κυρίως ἀπὸ τὴ δεκαετία τοῦ 1950) γίνεται γύρω ἀπὸ τοὺς ὅρους «προσαρμογὴ» (adaptation καὶ accomodation), «ἰθαγενοποίησις» (indigenization), «ἐμπολιτισμὸς» (inculturation), «ἐπιπολιτισμὸς» (acculturation), «συναφειοποίησις» (contextualization). Κάθε ὅρος σηματοδοτεῖ διαφορετικὸ κέντρο δάρον, ἀλλὰ δὲν θὰ σᾶς κουράσω μὲ σχετικὰς λεπτομέρειας. Θὰ περιοριστῶ σὲ λίγα καὶ ἐνδεικτικὰ.

Εἶναι γνωστὴ ἡ θέση τοῦ πατρὸς τοῦ 20οῦ αἰῶνα Γεωργίου Φλωρόφσκυ ὅτι «Ὁ Ἑλληνισμὸς [...] προσέλαβε αἰῶνιον χαρακτῆρα στὴν Ἐκκλησίαν [καὶ] ἔχει ἐνσωματωθεῖ σ' αὐτὴν τὴ δομὴ τῆς Ἐκκλησίας ὡς [...] αἰῶνια κατηγορία τῆς χριστιανικῆς ὑπάρξεως». Σημαίνει, ἄραγε, αὐτὸ ὅτι οἱ ἄνθρωποι τῶν ἄλλων πολιτισμῶν χρειάζεται νὰ πολιτογραφηθοῦν στὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν προκειμένου νὰ γίνων χριστιανοί;

Ὁ Φλωρόφσκυ δὲν μιλοῦσε γιὰ τὸν ἐθνικὸν Ἑλληνισμὸν ἢ συλλήβδην γιὰ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν. Μιλοῦσε εἰδικὰ γιὰ τὶς ἑλληνικὰς κατηγορίας σκέψεως, στὶς ὁποῖες διατυπώθηκε τὸ δόγμα κατὰ τοὺς πρώτους ἑπτὰ περίπου αἰῶνας (εἶναι οἱ ὅροι «φύσις», «οὐσία», «ὑπόστασις», «πρόσωπον» κ.λπ.). Ὁ Φλωρόφσκυ δεχόταν ὅτι οἰοσδήποτε ὅρος οἰοσδήποτε γλώσσας δύναται νὰ προσληφθεῖ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ μέσα ἀπὸ μιὰ ἐργώδη διαδικασίαν ἀναπροσανατολισμοῦ του, διότι οὐδεμία λέξις ὑπάρχει ἀνιστορικὰ καὶ οὐδέτερα. Πάντα εἶναι μέρος κάποιας συγκεκριμένης ἱστορικο-κοινωνικῆς συνάρτησις, μὲ πολιτισμικὸ φορτίο. Ἔτσι, ὁ Φλωρόφσκυ κατέληγε σὲ ἀρνητικὴν στάση ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἐνδεχόμενον ἀντικατάστασις τῶν καθιερωμένων δογματικῶν ἐκφράσεων ἀπὸ ἄλλας, διότι φοβόταν ὅτι

μπορεί να στρεβλωθεί τὸ *περιεχόμενο* τοῦ δόγματος – τὸ σημαίνον. Ταυτόχρονα ὁμοῦς ὁ ἴδιος παραδεχόταν ὅτι ἡ θέση του χρειαζόταν περαιτέρω ἐπεξεργασία, τὴν ὁποία ὁμοῦς δὲν πρόλαβε νὰ κάνει.

Ὁ Φλωρόφσκυ προβληματιζόταν μὲ ἀφορμὴ τὴν ὀρολογία τῆς σύγχρονης δυτικῆς φιλοσοφίας. Ἄλλὰ τὸ ζήτημα εἶναι εὐρύτερο. Μεγάλα τμήματα τῆς ἀνθρωπότητας (στὴν Ἀφρική καὶ τὴν Ἄπω Ἀνατολή) ἐκφράζονται μὲ τρόπους διαφορετικούς ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ὄντολογία: μὲ τὴν ἀφήγηση, τὴν εἰκόνα καὶ τὰ σύμβολα. Φρονῶ ὅτι ἡ μεταγραφή (ἢ ἡ ἀναδιατύπωση) τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων μὲ τοὺς ἄλλους τρόπους εἶναι ὄχι ἀπλῶς θεμιτή, ἀλλὰ ἀποτελεῖ ὑποχρέωσή μας. Ὅλοι οἱ τρόποι πρέπει νὰ δαίνον ἀπαλλήλως, ὅπως στὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως ἡ ὄντολογικὴ κατηγορία («ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ») συνυπάρχει μὲ τὴν εἰκονιστικὴ ἔκφραση («φῶς ἐκ φωτός»). Ἡ ἀναδιατύπωση δὲν εἶναι ἐκπτώση, δὲν εἶναι παραχώρηση. Εἶναι μίμηση τοῦ αὐτο-μεταφραζόμενου Θεοῦ. Εἶναι καθαντὸ τὸ χρέος μας καὶ ἀφορᾷ ὅλες τὶς πτυχές τοῦ βίου: τὴν τέχνη, τὴ λατρεία, τὴ θεολογικὴ γλῶσσα. Εἶναι δύσκολο, ἀλλὰ εἶναι τὸ μερδικό μας. Ἐπιναλαμβάνω: Ἄς δοῦμε τὴν ἀπάντηση τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης στὸν Εὐνόμο.

Εἶναι πολλὰ τὰ ζητήματα ποὺ χρειάζεται νὰ μελετηθοῦν σὲ σχέση μὲ κάθε συγκεκριμένη συνάφεια, ὥστε ὁ πολιτισμὸς νὰ γίνεται *σάρκα*, ὄχι ὁμοῦς *σαρκοφάγος*. Κορυφαῖο παράδειγμα μετάλλαξης τῆς *σάρκας* σὲ *σαρκοφάγο* ὑπῆρξε ἡ ἀπόπειρα τῶν Ναζι νὰ ὑποτάξουν τὸν Χριστὸ στὴ δική τους συνάφεια, ἀφαιρώντας του καὶ τὴν ἱστορικότητά του (τὴν ἐβραϊκότητά του) καὶ τὴν οἰκουμενικότητά του, καὶ παραμορφώνοντάς τον σὲ «Βόρειο Ἰησοῦ», κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν τῶν παγανιστικῶν πολεμικῶν Βαλκυριῶν τους. Ἐδῶ ἡ πολιτισμικὴ ταυτότητα καταπίνει τὸ Εὐαγγέλιο.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη, συχνὰ οἱ ἱεραπόστολοι υἱοθετοῦν αὐτόβουλα καὶ ἀποσπασματικὰ κάποια στοιχεῖα τοῦ ντόπιου πολιτισμοῦ (π.χ. κάποια ντόπια ὑφάσματα). Ἔτσι δημιουργεῖται μὲν ἡ εὐφορία ὅτι ὁ γηγενὴς πολιτισμὸς γίνεται ἀποδεκτὸς καὶ ὅτι ἐπιτυγχάνεται ἡ συνάντησή του μὲ τὸ Εὐαγγέλιο, στὴν πραγματικότητα ὡστόσο συχνὰ πρόκειται γι' αὐτὸ ποὺ ἡ κοινωνικὴ ἐπιστήμη ὀνομάζει «φωτογραφικὴ ἀποδοχή». Εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ καὶ ἀνούσια μίμηση (σὰν τοὺς τουρίστες ποὺ πρόθυμα φοροῦν ἓνα ντόπιο καπέλο), μίμηση ἢ ὁποία οὔτε βιώνει τὴ ζωὴ, οὔτε κατανοεῖ τὸν τρόπο σκέψης τοῦ ἄλλου.

Πρόβλημα ἐπίσης ὑπάρχει ὅταν ἡ εἴσοδος τοῦ Εὐαγγελίου νοεῖται σὲ σχέση ἀποκλειστικὰ μὲ τὸν λεγόμενον *παραδοσιακὸ* πολιτισμὸ καθε τόπου. Εἶναι πρόβλημα, διότι δὲν γίνεται ἀντιληπτὸ ποιά πράγματα ἔχουν παρέλθει, ποιά πράγματα ἰσχύουν καὶ πόσοι ὑποπολιτισμοὶ συνθέτουν μιὰ κοινωνία. Χρειάζεται λοιπὸν νὰ μιᾶμε ταυτόχρονα γιὰ συνάντηση τοῦ Εὐαγγελίου μὲ τὴν «σημερινότητα» (ἐπιτρέψτε μου τὸν νεολογισμό), δηλαδή μὲ τὶς πραγματικότητες τοῦ ἐκάστοτε σήμερα. Χωρὶς ἔγνοια γιὰ τὴν «σημερινότητα», ἢ κατὰ τὰ ἄλλα πολὺτιμη διάθεση γιὰ ἀποδοχὴ τῶν

πολιτισμῶν μπορεῖ νὰ ἐγκλωβιστεῖ στὴ φαντασίωση ὅτι οἱ σημερινοὶ πολιτισμοὶ εἶναι ὅ,τι ἦταν πρὶν ἀπὸ αἰῶνες, πρὶν ἀπὸ τὴν ὄσμωσή τους μὲ τὴν τεχνολογία, τὴ νεωτερικότητα καὶ τὸν κοινοβουλευτισμὸ· ὅτι στὸ Τόκυο κυκλοφοροῦν Σαμουράι καὶ ὅτι στὴν Ἀφρική κυριαρχεῖ παγανισμὸς ἢ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἴντερνετ.

Εἶναι σαφές, φαντάζομαι, ὅτι ἡ ἱεραποστολικὴ μέθοδος δὲν πρέπει νὰ νοεῖται ὡς δόλωμα. Δὲν εἶναι μιὰ τεχνικὴ πού τάχα καθιστᾷ εὐπεπτο τὸ Εὐαγγέλιο. Τὸ Εὐαγγέλιο παραμένει πάντα σκάνδαλο καὶ πρόκληση. Ἡ δυσκολία τοῦ κόσμου («σκληρὸς ὁ λόγος! Τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν;») ἀφορᾷ τὸ ὑπέρολογο καὶ ἀνατρεπτικὸ περιεχόμενον τοῦ Εὐαγγελίου. Ἀλλὰ ἡ πρόσκληση στὸ Εὐαγγέλιο ὀφείλει νὰ εἶναι κατανοητὴ, στὴ γλώσσα τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ σάρκωση, συνεπῶς, δὲν σημαίνει ἀφελὴ κατάφαση τῶν πάντων. Κάθε πολιτισμὸς συντίθεται ἀπὸ δυνάμεις φωτεινές καὶ ἀπὸ δυνάμεις σκοτεινές. Σάρκωση σημαίνει προσανατολισμὸ τῶν ζωηφόρων δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου στὴν Ἀνάσταση, σημαίνει θανάτωση τῶν δυνάμεων τοῦ θανάτου. Ἔτσι, ἀποστολὴ τῆς ἱεραποστολῆς εἶναι καὶ ἡ ρῆξις μὲ τίς ἄδικες δομές, καὶ ἡ ἀναγγελία τῶν καλῶν νέων γιὰ τοὺς ἐλάχιστους ἀδερφοὺς τοῦ Χριστοῦ. Πόσο εὐαγγελικὸ εἶναι, λ.χ., ἓνα ἱεραποστολικὸ κλιμάκιο νὰ δοξολογεῖ (δῆθεν «ἀπολίτικα») μιὰ στυγνὴ δικτατορία, προκειμένου νὰ ἐξασφαλίζει νομικές, οἰκονομικές κ.ἄ. διευκολύνσεις γιὰ τὴν ἐγκατάστασή της στὸν τόπο;

Ὁ συνδυασμὸς, λοιπόν, τοῦ πολιτισμικοῦ ἐνδιαφέροντος μὲ τὸ ἀπελευθερωτικὸ πρόταγμα διασώζει καὶ τὸ ιδεῶδες τῆς σάρκωσης καὶ τὸ ὄραμα τῆς ἐσχατολογικῆς Βασιλείας, ἢ ὁποῖο κρίνει τὸν κόσμον καὶ σχετικοποιεῖ ὅλες τίς πραγματικότητές του. Τὸ ἔχει ὠραῖα διατυπώσει ὁ Gustavo Gutierrez, λέγοντας ὅτι χρειάζεται ταυτόχρονα κήρυξη καὶ ἀποκήρυξη. Πρόσληψη (τῶν δυνάμεων ζωῆς σὲ κάθε πολιτισμὸ) καὶ ρῆξις (μὲ τίς δυνάμεις θανάτου σὲ κάθε πολιτισμὸ).

Ἔχει ἀκόμα δρόμους τὸ «πορευθέντες»...

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Ἀνάπτυξη τῶν παραπάνω ζητημάτων βλ. στὰ ἔργα μου: «Σάρκα ναί, Σαρκοφάγος ὄχι! Πολιτισμὸς καὶ ἱεραποστολή, “ἰθαγένεια” καὶ “ἐρώτημα περὶ τῆς ἀληθείας”», Ἐπιστημονικὴ Ἐπιθεώρηση τοῦ Μεταπτυχιακοῦ Προγράμματος «Σπουδὲς στὴν Ὀρθόδοξη Θεολογία», ΕΑΠ, 6 (2015), σσ. 463-516· «Ἐσχατος ἔχθρος καταργεῖται... ὁ Χριστός; Ὁ “χριστιανικὸς Ἑλληνισμὸς” τοῦ π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ καὶ ἡ ἱεραποστολή», Θεολογία 81.4 (2010), σσ. 313-336· «Ἡ Ὀρθόδοξη ἱεραποστολή καὶ οἱ ἀνθρώπινες συνάψεις», Σύναξις 144 (2017), σσ. 27-40· Ἡ Ἐκκλησία γίνεται ὅταν ἀνοίγεται. Ἡ ἱεραποστολή ὡς ἐλπίδα καὶ ὡς ἐφιάλτης, ἐκδ. Ἐν Πλῶ, Ἀθήνα 2008· Ὁμότιλο κείμενο στὸ: Κοινωνία, μαρτυρία καὶ διακονία. Ἡ ἱεραποστολή σήμερον, ἐκδ. Νεανικὸς Ἐπιμορφωτικὸς Ὁμιλὸς Σύρου, 2008, σσ. 25-34· «Συνάντησις μὲ τὴ σημερινότητα», Πάντα τὰ Ἑθνη 115 (2011), σσ. 6-8· «Σημερινότητα ἢ πολύτιμη», Πάντα τὰ Ἑθνη 122 (2012), σσ. 10-12.